

## Eduskunnan hallintovaliokunnalle

**Viite:** Lausuntopyyntö 4.2.2015

**Asia:** Lapsiasiavaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttamisesta (HE 266/2014 vp)

*Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lakina voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.*

### Hallituksen esitysluonnoksen keskeinen sisältö ja tavoitteet

Esityksen keskeiset muutokset liittyvät ihmiskaupan uhrien auttamisen aloittamisen ja päättymisen määrittelyyn sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen. Pääosin muutoksissa on kyse voimassa olevan käytännön nostamisesta lain tasolle.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on, että ihmiskaupan uhrien auttaminen on ennustettavampi ja läpinäkyvämpi kokonaisuus, jossa uhreja suojellaan ja uhrien ihmisoikeudet ja yhdenvertainen kohtelu turvataan.

### Lapsiasiavaltuutetun kannanotot hallituksen esitykseen

#### *Johdanto*

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan hallituksen esityksessä esitetyt muutokset selkeyttävät ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää huomattavasti. Lakiteknisenä ratkaisuna sääntelyn sijoittaminen kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettuun lakiin (746/2011) ja käytännössä auttamisjärjestelmän sijoittuminen Joutsenon vastaanottokeskuksen yhteyteen on perusteltua, mutta toisaalta se voi jättää edelleen jonkin verran epäselväksi sen, että auttamisjärjestelmä koskee yhtäläillä Suomen kansalaisia kuin turvapaikanhakijoita tai muita maahanmuuttajia.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamista ja auttamista koskevassa lainvalmistelussa on pääsääntöisesti lapsinäkökulma otettu hyvin huomioon sekä pykälissä että niiden perusteluissa. Esitysluonnos sisältää myös nimenomaisen arvioinnin sen vaikutuksista lapsiin.

Lapsiasiavaltuutettu esittää seuraavassa hallituksen esitykseen muutamia tarkentavia huomioita, jotka koskevat lapselle tarjottavien auttamistoimien varmistamista riippumatta siitä, onko lapsi ihmiskaupan uhri nimenomaisesti vai välillisesti.



### *Perustelut*

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Alle 18-vuotiaita on kohdeltava aina ensisijaisesti lapsina. Lapsen edun huomioonottaminen ensisijaisena harkintaperusteena kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) art) on yksi yleissopimuksen perustavanlaatuisista periaatteista. Lapsella on oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen mahdollisimman täysimääräisesti (6 art). Hänellä on oikeus syrjimättömyyteen ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaa perustuvaa erottelua (2 art). Lapsella on myös oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä (12 art).

Ihmiskaupan vastaisen toiminnan kannalta keskeisiä lapsen oikeuksien yleissopimuksen takaamia oikeuksia ovat lisäksi:

- lapsikaupan kieltä (35 art)
- lapsen suojele seksuaaliselta hyväksikäytöltä (34 art)
- perheen turvaa vailla olevan lapsen oikeus suojeleluun (20 art)
- lapsen oikeus suojeleluun ja humanitaariseen apuun hänen anoessaan pakolaisen asemaa (22 art)
- kaltoinkohtelun, hyväksikäytön, kidutuksen tai muun epäasiallisen kohtelun uhriksi joutuneen lapsen toipumisen ja sopeutumien edistäminen (39 art)

### *Auttamisjärjestelmässä olevan lapsen asema*

Hallituksen esityksessä lapsi on huomioitu pääasiallisesti hyvin ihmiskaupan uhrina. Hallituksen esityksessä jää kuitenkin jossain määrin epäselväksi, milloin auttamisjärjestelmä koskee lasta, jonka vanhempi tai muu lapsesta huolta pitävä aikuinen on ihmiskaupan uhri.

Lähes poikkeuksetta ihmiskaupan uhriksi joutuneen henkilön hoidossa oleva lapsi on aina jollain tavoin, suoraan tai välillisesti, uhri, joka tarvitsee auttamistoimia vanhempansa/huoltajansa ohella. Ihmiskaupan uhri, joka voi siis olla joko lapsen vanhempi tai muu lapsesta huolta pitävä aikuinen, ei välttämättä pysty huolehtimaan täysipainoisesti lapsesta. Lapsen edun toteutumiseksi auttamisjärjestelmän tulisi tukea ja auttaa sekä aikuista uhria mutta tarjota myös riittävät auttamistoimet hänen mukanaan seuraavalle lapselle.

Lakiehdotuksen 35 § 3 momentin mukaan auttamisjärjestelmään voidaan ottaa ihmiskaupan uhrin Suomessa oleva lapsi, jos hän on avun tarpeessa. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että ihmiskaupan uhrin mukana seuraava lapsi on aina jossain määrin avun tarpeessa. Lapsen pääsy auttamisjärjestelmän piiriin olisi siten olta- va ehdotonta. Sääntelyllä ei tulisi millään tavoin edistää käytäntöjä, jotka voisivat johtaa siihen, että ihmiskaupan uhrin ja hänen mukana seuraavan lapsen tarvitsemaa apua ei arvioitaisi kokonaisuutena. Kun tapaukseen liittyy lapsi, auttamisjärjestelmän tulisi aina tiiviissä yhteistyössä lastensuojelun kanssa selvittää avun tarpeen laajuus ja lapsen edun mukainen toteuttamistapa. Yhteistyö on todennäköisesti tehokkainta, kun myös lapsi on auttamisjärjestelmän piirissä.

Auttamisjärjestelmästä poistamista koskevan 38 f §:n perusteluissa todetaan että Joutsenon vastaanotto- keskus tarvittaessa arvioisi ihmiskaupan uhrin henkilökohtaista tilannetta kokonaisuudessaan ja voisi kuulla ennen päätöksen tekemistä monialaista asiantuntijaryhmää. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että silloin, kun on kyse ihmiskaupan uhrista, joka on itse lapsi tai jonka hoidossa on lapsi, on auttamisjärjestelmästä poistamisesta koskevassa päätöksenteossa ensisijaisesti huomioitava sen vaikutus lapseen. Poistaminen voi pahimmillaan tarkoittaa, että lapsi palaa tilanteeseen, jossa hän joutuu elämään jatkuvassa pelossa ja epä-

varmuudessa. Aikuisen poistaminen auttamisjärjestelmästä ei saa automaattisesti, ilman lapsen edun varmistamiseen tähtäävää harkintaa, johtaa hänen mukana seuraavan lapsen poistamiseen auttamistoimien piiristä.

Jatkuva pelossa eläminen on lapselle erityisen kuormittava tilanne, joka voi vahingoittaa lasta sekä psyykkisesti että fyysisesti. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsen edun on oltava ensisijainen harkintaperuste lasta koskevassa päätöksenteossa (3(1) art) ja lapsella on oikeus hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun (3(2) art) sekä oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan (24 art). Lapsen edun mukainen päätöksenteko edellyttää lapsen mielipiteen selvittämistä ja sen huomioimista lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla (12 art). Nämäkin oikeudet on huomioitava tehtäessä päätöstä poistamisesta.

Auttamisjärjestelmästä poistamiseen johtavaa lapsiuhrin käyttäytymistä, kuten ilmoitusta halusta lähteä pois auttamisjärjestelmästä tai vakavan vaaran aiheuttamista yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, on arvioitava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsi ei välttämättä pysty ymmärtämään tai ennakoimaan samalla tavoin kuin aikuinen, mitä seurauksia hänen päätöksellään tai käyttäytymisellään voi olla. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että lapselle annetaan riittävästi tietoa hänelle ymmärrettävällä tavalla sekä auttamisjärjestelmän mahdollisuuksista auttaa ja tukea häntä että mahdollisista keskeyttämisestä aiheutuvista seurauksista.

Lopuksi lapsiasiavaltuutettu korostaa, että auttamisjärjestelmän piirissä olevan lapsen kohdalla on huolehdittava kaikkien häntä koskevien toimien lapsiystävällisyydestä<sup>1</sup>. Erityisen tärkeää lapsiuhrielle on, että hän voi muodostaa luottamuksellisen suhteen edes yhteen aikuiseseen. Lapsella ei aina ole tukenaan omaa vanhempansa tai muuta läheistä tai vanhempi ei oman tilanteensa vuoksi kykene tukemaan lasta riittävästi. Palvelut ovat lapsille ihmisiä ja hyvin haavoittuvassa asemassa oleva lapsi erityisesti tarvitsee ihmisen, johon voi luottaa. Vaikeasta asiasta kertominen tuntemattomalla aikuiselle voi olla pelottavaa.

Lapsen auttamiseen osallistuvien henkilöiden vaihtuvuus olisi pyrittävä minimoimaan. Jos lapsi joutuu siirtymään paikasta/kunnasta toiseen saadakseen auttamisjärjestelmän tarjoamat palvelut, olisi huolehdittava siitä, että lapsen edustaja, tukihenkilö tai muu jo tutuksi tullut työntekijä toimii jatkossakin hänen tukenaan.

Jyväskylässä 12.2.2015

Tuomas Kurttila  
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander  
Lakimies

---

<sup>1</sup> Tarkemmin lapsiystävällisistä palveluista <http://www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot/lausunto/-/view/1877648>